

international competition). This requires a comprehensive approach and consideration of national interests. The author analyzes the priority directions and instruments for the formation and implementation of the State agricultural policy in the context of modern challenges, in particular, Russian military aggression. It is emphasized that under such conditions the State agricultural policy should be flexible and adaptive, capable of rapid transformation, taking into account the needs of the industry. Thus, the article comprehensively analyzes the relationship between current global and national challenges and the specifics of the formation of the State agricultural policy, and identifies the priority areas for improving its strategies and instruments in the context of crises and conflicts.

Key words: *agricultural sector of the economy, agro-industrial complex, state agricultural policy, state regulation, agricultural policy instruments, food security, strategic planning.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність дослідження особливостей формування і реалізації державної аграрної політики в Україні впливає з низки ключових чинників. По-перше, аграрний сектор є стратегічно важливим для економіки України, забезпечуючи значну частку ВВП та експорту країни. По-друге, глобальні виклики, такі як військова агресія, зміна клімату, технологічний розвиток та міжнародна конкуренція, вимагають адаптації та інновацій у сфері аграрної політики. По-третє, існують внутрішні виклики, такі як потреба в модернізації аграрного сектору, підвищенні його продуктивності та сталості, а також забезпеченні соціальної справедливості та розвитку сільських територій. Нарешті, інтеграція України до європейського та світового аграрного ринку вимагає комплексного підходу у формуванні ефективної державної аграрної політики, яка б враховувала міжнародні стандарти та вимоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки питання формування та реалізації державної аграрної політики в

Україні привертають значну увагу науковців. Зокрема, дослідженням цієї тематики займаються такі вчені, як Антонова Л., Бакуменко В., Гусак О., Дзюндзюк В., Жовнірчик Я., Крисальний О., Латинін М., Могильний О., Одінцова Г., Ромодан Ю., Скидан О.

В їх роботах аналізуються ключові недоліки діючої моделі державного регулювання аграрного сектору економіки, серед яких: відсутність комплексного підходу до розробки та реалізації аграрної політики, надмірна фрагментарність та суперечливість прийнятих нормативно-правових актів, недостатнє бюджетне фінансування галузі.

Дослідники пропонують шляхи удосконалення механізмів державної підтримки сільгоспвиробників в умовах обмежених бюджетних ресурсів. Зокрема йдеться про посилення ролі аграрних кооперативів, розвиток сільської кредитної кооперації, впровадження системи аграрного страхування тощо.

Отже, в контексті сучасних викликів і загроз, актуальним завданням залишається чітке розуміння особливостей формування і реалізації державної аграрної політики в сучасній Україні, що загалом призведе до формування ефективної, виваженої та науково обґрунтованої державної аграрної політики з урахуванням специфіки та потреб аграрного сектору України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є дослідження особливостей формування і реалізації державної аграрної політики в сучасній Україні. Завданням дослідження є комплексний аналіз чинників, що впливають на формування та реалізацію державної аграрної політики в сучасній Україні, з огляду на нові виклики та загрози.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття і сутність державної аграрної політики. Аграрна політика є важливим видом державної політики, оскільки стосується стратегічної сфери економіки країни – агропромислового комплексу, який забезпечує продовольчу безпеку держави.

Аграрна політика являє собою систему заходів державного регулювання та підтримки сільськогосподарського виробництва,

ринків сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства. Вона спрямована на забезпечення сталого розвитку сільських територій, підвищення рівня доходів і якості життя сільського населення, раціональне використання земельних та інших природних ресурсів. Метою аграрної політики є формування конкурентоспроможного, соціально орієнтованого агропромислового виробництва [1].

Особливостями формування аграрної політики є її комплексний, міжгалузевий характер, поєднання економічних, соціальних та екологічних цілей, необхідність урахування специфіки сільського господарства як галузі. Реалізація аграрної політики передбачає застосування таких інструментів як державне фінансування, податкові пільги, кредитування, страхування, регулювання ринків і цін, технічна допомога тощо [2].

Отже, аграрна політика є комплексним напрямом державного регулювання агропромислового сектору економіки, що відіграє виключно важливу роль у забезпеченні національної безпеки та економічного розвитку України. Ефективність її формування та реалізації безпосередньо впливає на стан аграрного сектору та рівень продовольчої безпеки держави.

Основними елементами аграрної політики є:

- правове регулювання: законодавство, що регулює аграрний сектор, включаючи земельне законодавство, закони про продовольчий резерв, стандарти якості продуктів тощо;
- економічне регулювання: механізми ціноутворення, податкова політика, кредитування, страхування, дотації та інші форми державної підтримки;
- соціальне регулювання: політика зайнятості, соціального захисту, освіти та охорони здоров'я в аграрному секторі;
- екологічне регулювання: заходи щодо охорони навколишнього середовища, збереження біорізноманіття, раціонального використання природних ресурсів [3].

Таким чином, аграрна політика як вид державної політики відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного розвитку аграрного

сектору, підтримки сільськогосподарських виробників, забезпечення продовольчої безпеки та захисту інтересів споживачів. Вона є важливим інструментом державного управління, який спрямований на досягнення соціально-економічних цілей суспільства.

Державна аграрна політика за своєю сутністю являє собою сукупність цілей, заходів, механізмів та інструментів державного регулювання і підтримки агропромислового комплексу країни. Вона визначає стратегічні орієнтири та пріоритети розвитку сільського господарства і суміжних галузей, спрямована на досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей у цій сфері [4].

Сутність державної аграрної політики полягає у формуванні та реалізації системи державних заходів, спрямованих на регулювання аграрного сектору. Це включає розробку стратегій, які впливають на розвиток сільського господарства, управління земельними ресурсами, підтримку продовольчої безпеки, та захист інтересів сільських територій. Ця політика має забезпечити сталий розвиток аграрного сектору, збереження природних ресурсів, економічне зростання та соціальний захист громадян у сільській місцевості. Вона має враховувати національні особливості та міжнародні тенденції та стандарти [5].

У межах нашого дослідження під державною аграрною політикою ми розумітимемо комплексну стратегічну систему державного регулювання, яка охоплює формування та впровадження нормативно-правових, економічних, соціальних та екологічних заходів, спрямованих на розвиток та стабілізацію аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримку стійкого розвитку сільських територій, збалансування інтересів держави, аграрних виробників та споживачів, інтеграцію у міжнародні аграрні ринки, а також захист природного середовища і збереження аграрних ресурсів для майбутніх поколінь.

Тобто, державну аграрну політику ми визначаємо як стратегічний курс держави щодо комплексного регулювання та підтримки агропромислового комплексу, спрямований на забезпечення продовольчої безпеки, підвищення конкурентоспроможності

вітчизняної сільськогосподарської продукції, сталий розвиток сільських територій, раціональне використання природних ресурсів та охорону довкілля в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Наголосимо на таких ключових ознаках: 1) стратегічна спрямованість – визначає довгострокові цілі та пріоритети; 2) комплексний характер – охоплює економічні, соціальні, екологічні аспекти; 3) системність підходу – поєднання ринкових та державних механізмів регулювання; 4) багатофункціональність – одночасне вирішення низки завдань у сфері АПК; 5) орієнтація на сталий розвиток та інтереси майбутніх поколінь.

Узагальнюючи розгляд поняття та сутності державної аграрної політики, можна підкреслити її важливість у контексті забезпечення сталого розвитку аграрного сектору, продовольчої безпеки, і соціально-економічного благополуччя сільських територій України. Державна аграрна політика формується з урахуванням національних особливостей та глобальних викликів, що вимагає глибокого аналізу, стратегічного планування та ефективного впровадження. Вона є ключовим інструментом у реалізації державних інтересів у аграрному секторі та відіграє вирішальну роль у формуванні майбутнього України.

Історичний контекст та етапи розвитку державної аграрної політики в Україні. Історичний контекст має значний вплив на формування та реалізацію державної аграрної політики в Україні. Історія аграрних реформ та політик, які здійснювалися в Україні протягом різних історичних періодів, відіграє ключову роль у розумінні нинішніх викликів та шляхів їх подолання. Періоди радянської влади, реформування аграрного сектору після здобуття незалежності, глобалізаційні процеси – усе це сформувало унікальний контекст, в якому розвивається сучасна аграрна політика України, включаючи її пріоритети, цілі та інструменти.

Україна, як країна з багатим аграрним минулим, має унікальний досвід, який відіграє важливу роль у формуванні сучасної аграрної політики. Історичний досвід включає в себе різні етапи розвитку аграрного сектору – від традиційного сільського господарства до

індустріалізованого виробництва, від колективізації до приватизації. Кожен з цих етапів мав свої особливості, виклики та досягнення, які вплинули на формування сучасної державної аграрної політики [6, с. 97].

Здійснюючи аналіз історичного шляху розвитку державної аграрної політики в Україні [7], варто визначити та охарактеризувати основні етапи цього процесу. Кожен етап, починаючи від радянського періоду до сьогодні, відзначається унікальними особливостями та викликами, що формували аграрну політику. Визначення цих етапів та їх характеристик дозволить нам глибше зрозуміти, як історичні події та рішення впливали на сучасний стан аграрного сектору в Україні. Зважаючи на це, таблиця «Основні етапи розвитку державної аграрної політики в Україні» надасть нам структуроване та систематичне уявлення про еволюцію аграрної політики крізь призму часу.

Таблиця 1

Основні етапи розвитку державної аграрної політики в Україні

НАЗВА ЕТАПУ	ОПИС	ЗДОБУТКИ	ПРОРАХУНКИ
<i>Довоєнний період (1917-1939 рр.)</i>	Встановлення радянської влади в Україні призвело до радикальних змін у аграрній сфері. Було проведено колективізацію, яка призвела до знищення приватного землеволодіння та створення колгоспів і радгоспів.	Розвиток колективного землеробства, зростання виробництва сільськогосподарської продукції, забезпечення продовольчої безпеки країни.	Знищення приватного землеволодіння, репресії проти селян, голодомор 1932-1933 рр.

продовження таблиці 1

Радянський період (1945-1991 рр.)	Після Другої світової війни в Україні відбулося відновлення аграрного сектору економіки. Продовжувалася колективізація, розвивалася агропромислова галузь.	Збереження продовольчої безпеки країни, розвиток агропромислової галузі.	Нерозвиненість ринкових відносин в аграрному секторі економіки, низький рівень конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.
Етап переходу до ринкової економіки (1991-1999 рр.)	Період, коли держава почала переходити до ринкової економіки, здійснюючи реформи у сільському господарстві.	Початок приватизації сільського господарства, зростання економічної свободи.	Недостатня інфраструктура, недостатнє фінансування сільського господарства, втрата сільського населення.
Удосконалення аграрної політики 2000-х рр.	Запровадження програм підтримки галузі, спрощеного оподаткування тощо.	Зростання обсягів виробництва та експорту продукції АПК.	Неефективне витрачання бюджетних коштів. Недосконалість законодавства.
Період чергових реформ (2000-2014 рр.)	Підтримка агробізнесу, впровадження технологічних інновацій.	Зростання продуктивності, експорт аграрної продукції.	Недостатня підтримка малих фермерів.
2014-2022 рр.	Фокус на інтеграцію в європейський ринок, реформа земельних відносин.	Підвищення міжнародної конкурентоспроможності.	Виклики пов'язані з безпекою та стабільністю.

продовження таблиці 1

<p>2022 р. – дотепер</p>	<p>Російське вторгнення в Україну призвело до значних зрушень в аграрному секторі економіки. Зокрема, було знищено значну частину сільсько-господарської інфраструктури, поля, склади, техніку. Евакуйовано значну частину сільсько-господарських робітників, що призвело до зниження виробництва сільсько-господарської продукції. Забезпечення функціонування АПК в умовах гібридного російсько-українського протистояння.</p>	<p>Зростання цін на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку, підвищення попиту на українські сільськогосподарські продукти. Державна підтримка аграріїв для проведення посівної кампанії 2023 р. Технологічний супровід сільського господарства, інтеграція до європейських стандартів Підтримка внутрішньої продовольчої безпеки, пристосування до нових воєнних умов, розробка альтернативних логістичних шляхів для експорту продукції. Досвід реформування аграрного сектора економіки України може бути корисним для інших країн, які переживають подібні виклики.</p>	<p>Втрата контролю над частиною аграрних підприємств на тимчасово окупованих територіях. Знищення частини матеріально-технічної бази АПК. Недостатні інвестиції у сільське господарство, недостатня соціальна захищеність сільського населення, екологічні проблеми, втрата земель та інфраструктури. Перешкоди в торгівлі через блокування портів.</p>
------------------------------	--	---	---

Джерело: сформовано автором на основі [8-9]

У кожному етапі розвитку державної аграрної політики в Україні існували свої унікальні особливості, здобутки та виклики, які впливали на розвиток аграрної сфери в Україні. Історичний

контекст та етапи розвитку державної аграрної політики в Україні мають значний вплив на формування та реалізацію державної аграрної політики в Україні. Історія аграрних реформ та політик, які здійснювалися в Україні протягом різних історичних періодів, відіграє ключову роль у розумінні нинішніх викликів та шляхів їх подолання. Періоди радянської влади, реформування аграрного сектору після здобуття незалежності, глобалізаційні процеси – усе це сформувало унікальний контекст, в якому розвивається сучасна аграрна політика України, включаючи її пріоритети, цілі та інструменти.

Основні принципи та напрями державної аграрної політики в Україні. Особливості формування і реалізації державної аграрної політики тісно пов'язані з її основними принципами та напрямками. Вони визначають стратегічні орієнтири та тактичні завдання, які держава встановлює для регулювання аграрного сектору. Принципи, такі як сталість, ефективність, справедливість, та інтеграція з міжнародними ринками, визначають фундаментальні засади політики. Напрями, які включають підтримку аграрного виробництва, розвиток сільських територій, захист екології, та інновації, конкретизують дії, які повинні бути здійснені для досягнення цих цілей.

Загальновизнані принципи формування та реалізації державної політики, безперечно, є універсальними та водночас мають свою специфіку в контексті державної аграрної політики.

Зокрема, принцип законності передбачає, що усі заходи державної аграрної політики мають ґрунтуватися на нормах чинного законодавства та не суперечити йому. Демократичність означає залучення фермерів, аграрного бізнесу, громадських організацій до формування політики в цій сфері. Економічна ефективність стосується, в першу чергу, стимулювання раціонального використання ресурсів, підвищення продуктивності та рентабельності виробництва [10].

Не менш важливим є принцип соціальної справедливості – забезпечення належного рівня оплати праці в сільському господарстві, поліпшення добробуту селян, доступу до якісних

послуг. Наукова обґрунтованість означає врахування сучасних досягнень аграрної науки, зокрема нових технологій [11].

Нарешті, не варто забувати про підзвітність та прозорість у цій сфері, адже йдеться про значні обсяги бюджетного фінансування та важливий сегмент української економіки.

Поряд із загальними принципами державна аграрна політика має низку специфічних принципів, що впливають з особливостей агропромислового комплексу.

По-перше, це забезпечення продовольчої безпеки – стратегічного пріоритету будь-якої країни, оскільки йдеться про життєзабезпечення населення. По-друге, підтримка конкурентоспроможності аграрного сектору – підвищення якості та ефективності виробництва, що дозволяє гідно конкурувати на внутрішньому і зовнішньому ринках. По-третє, захист інтересів безпосередніх товаровиробників – фермерів, дрібних приватних господарств, які потребують державної підтримки [12, с. 193].

Не менш важливими є також принципи екологічності та раціонального використання природних ресурсів. Адже для аграрного виробництва земля та навколишнє середовище мають критичне значення [13].

Отже, аграрна політика має враховувати як загальнодержавні пріоритети, так і галузеву специфіку агропромислового комплексу.

Не менш важливим є питання впливу напрямів державної аграрної політики на особливості формування і реалізації цієї політики.

Напрями державної аграрної політики в Україні охоплюють низку ключових аспектів, які визначають її загальну структуру та стратегічні цілі. Вони включають забезпечення продовольчої безпеки, стимулювання сільськогосподарського виробництва, підтримку інновацій та впровадження технологічних рішень, розвиток сільських територій та покращення умов життя сільського населення [14]. Крім того, важливим є підтримка сталого використання природних ресурсів, адаптація до кліматичних змін, та інтеграція в глобальні аграрні ринки. Ці напрями спрямовані на

забезпечення комплексного підходу до розвитку аграрного сектору України.

На нашу думку, пріоритетними стратегічними напрямками державної аграрної політики в Україні на сучасному етапі мають стати:

1. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору шляхом стимулювання впровадження інновацій, сучасних технологій, розвитку високопродуктивного «точного» землеробства;

2. Забезпечення продовольчої безпеки через нарощування обсягів виробництва стратегічних видів сільгосппродукції, розвиток харчової промисловості;

3. Підтримка фермерських господарств та кооперації в аграрному секторі шляхом спрощення доступу до кредитних та земельних ресурсів;

4. Стимулювання експорту продукції з високою доданою вартістю (органічної, переробленої) на зовнішні ринки;

5. Екологічна модернізація аграрного виробництва, запобігання деградації ґрунтів, відновлення біорізноманіття [15].

Ці напрями відображають широкий спектр завдань, які вирішуються за допомогою державної аграрної політики, і вони є важливими для забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору, підтримки доходів сільського населення, збереження природних ресурсів та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Основні методи та інструменти формування і реалізації державної аграрної політики. Після розгляду основних принципів та напрямів формування і реалізації державної аграрної політики, ми можемо бачити, що вони створюють певні межі для дій держави в аграрному секторі. Однак, щоб ці принципи та напрями були успішно реалізовані, необхідно використовувати конкретні методи та інструменти. Тому наступним кроком на даному етапі дослідження буде розгляд основних методів та інструментів, які використовуються для формування і реалізації державної аграрної політики. Це допоможе нам краще зрозуміти, як теоретичні засади перетворюються на практичні дії.

Методи формування і реалізації державної аграрної політики в Україні відіграють визначальну роль у її ефективності. Використання таких методів, як законодавче регулювання, економічні стимули, соціальні програми, а також інтеграція з міжнародними стандартами, є важливими для досягнення стратегічних цілей [16]. Однак, існують виклики, пов'язані з недостатньою науковою обґрунтованістю деяких рішень, відсутністю узгодженості між різними інструментами політики та потребою в більш ефективному залученні зацікавлених сторін. Критичний аналіз цих методів відкриває шляхи для оптимізації та підвищення ефективності державної аграрної політики.

Отже, методи формування і реалізації державної аграрної політики в Україні включають низку інструментів, таких як законодавче регулювання, економічні стимули, соціальна підтримка, наукові дослідження та інновації. Ці методи впливають на особливості формування і реалізації державної аграрної політики, оскільки вони визначають, як держава взаємодіє з аграрним сектором, та які цілі вона встановлює.

Законодавче регулювання відіграє важливу роль у встановленні правил та норм для аграрного сектору. Воно визначає права та обов'язки сільськогосподарських виробників, регулює відносини між різними учасниками аграрного ринку, та встановлює стандарти якості для аграрної продукції [17, с. 31]. Однак, законодавче регулювання може бути недостатньо гнучким для реагування на швидкі зміни в аграрному секторі, та може створювати додаткові адміністративні та фінансові навантаження для сільськогосподарських виробників.

Економічні стимули, такі як дотації, кредити та податкові пільги, можуть стимулювати виробництво, інвестиції та інновації в аграрному секторі. Вони можуть допомогти сільськогосподарським виробникам зменшити ризики, підвищити продуктивність та конкурентоспроможність [18]. Однак, економічні стимули також можуть спотворювати ринкові сигнали, створювати нерівність між різними групами виробників, та викликати проблеми з дотриманням бюджетної дисципліни.

Соціальна підтримка, така як програми соціального захисту, освіти та охорони здоров'я, може допомогти підтримати доходи сільського населення, покращити їх життєві умови та забезпечити їх соціальні права [19]. Однак, соціальна підтримка також вимагає значних бюджетних витрат, та може створювати проблеми з працевлаштуванням та мотивацією до праці.

Наукові дослідження та інновації можуть сприяти впровадженню нових технологій, підвищенню продуктивності та ефективності виробництва, та забезпеченню сталого розвитку аграрного сектору [20, с. 385]. Однак, наукові дослідження та інновації вимагають значних інвестицій, та можуть створювати нові ризики та невизначеності.

Таким чином, методи формування і реалізації державної аграрної політики в Україні мають свої переваги та недоліки, та вони впливають на особливості формування і реалізації державної аграрної політики. Для досягнення цілей державної аграрної політики важливо правильно вибрати та застосувати ці методи, враховуючи специфіку аграрного сектору, потреби сільськогосподарських виробників та споживачів, і загальні соціально-економічні умови країни.

На нашу думку, існуючі в Україні методи формування і реалізації державної аграрної політики не повною мірою відповідають сучасним викликам і потребують оновлення.

Зокрема, досі домінують переважно адміністративні та фінансово-кредитні інструменти впливу держави на аграрний сектор. Проте недостатньо задіяні такі прогресивні методи як консультативно-дорадчий, науково-освітній, інформаційно-аналітичний.

Вкрай обмеженим є використання програмно-цільового методу через стратегічні програми і проекти розвитку. Також бракує запровадження системного моніторингу та оцінки ефективності заходів аграрної політики.

Тому існує нагальна потреба в оновленні як змістовного наповнення державної аграрної політики, так і механізмів та

інструментів її формування і реалізації на засадах стратегічного підходу та смарт-регулювання. Це суттєво дозволить підвищити її результативність.

Особливості формування і реалізації державної аграрної політики в умовах сучасних викликів і загроз. Особливості формування і реалізації державної аграрної політики в Україні суттєво зумовлені сучасними викликами і загрозами. Серед ключових викликів слід виділити воєнну агресію Росії, що вносить значні корективи у забезпечення продовольчої безпеки та розвиток аграрної інфраструктури. Також до важливих чинників належать глобальні кліматичні зміни, які вимагають адаптації аграрного сектора до нових умов ведення сільського господарства. Іншими важливими аспектами є необхідність інтеграції у міжнародні ринки, потреба у технологічних інноваціях, а також питання сталого використання природних ресурсів.

Значимо основні сучасні виклики і загрози, що впливають на особливості формування і реалізації державної аграрної політики в Україні:

– Кліматичні зміни. Зміна клімату може призвести до екстремальних погодних умов, таких як посухи, повені та шторми, які можуть негативно вплинути на врожайність та продуктивність сільськогосподарських виробників. Державна аграрна політика повинна включати стратегії адаптації та пом'якшення впливу кліматичних змін;

– Економічна нестабільність. Нестабільність цін на продукти харчування, волатильність валютних курсів, невизначеність щодо глобальної економіки – все це створює ризики для аграрного сектору. Державна аграрна політика повинна включати механізми для стабілізації ринку та захисту від економічних шоків;

– Політична нестабільність. Політична нестабільність та конфлікти можуть призвести до переривання виробництва, постачання та торгівлі аграрною продукцією. Державна аграрна політика повинна включати стратегії для забезпечення політичної стабільності та мирного вирішення конфліктів.

– Технологічні виклики. Швидкий розвиток технологій створює нові можливості, але також виклики для аграрного сектору. Державна аграрна політика повинна сприяти впровадженню нових технологій, підвищенню технологічної грамотності та захисту від технологічних ризиків;

– Соціальні виклики. Зміна демографічної ситуації, міграція, нерівність, зміна споживчих вподобань – все це впливає на аграрний сектор. Державна аграрна політика повинна відповідати на ці виклики, сприяючи соціальній справедливості, розвитку людського капіталу та відповідності споживчим вимогам [21].

Окремим викликом і загрозою стала повномасштабна воєнна агресія Росії проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року, і яка вплинула на всі сфери життя в Україні, включаючи аграрний сектор. Це створило низку таких особливостей у формуванні і реалізації державної аграрної політики в Україні:

– Безпека та стабільність. Першочерговим завданням є забезпечення безпеки та стабільності в аграрному секторі. Це включає в себе заходи для захисту сільськогосподарських виробників, забезпечення неперервності виробництва та постачання продуктів харчування;

– Продовольча безпека. В умовах війни продовольча безпека стає ще більш важливою. Державна аграрна політика повинна бути спрямована на забезпечення достатнього виробництва або імпорту продовольчих товарів для задоволення потреб населення;

– Економічна підтримка. Воєнна агресія призвела до значних економічних втрат для аграрного сектору. Держава може надавати додаткову фінансову підтримку сільськогосподарським виробникам, щоб допомогти їм подолати ці виклики;

– Міжнародна співпраця. Україна шукає підтримку та здійснює співпрацю з міжнародними партнерами для забезпечення аграрного сектору. Це може включати доступ до міжнародного ринку, фінансову та технічну допомогу, обмін досвідом та знаннями;

– Адаптація та відновлення. Після завершення російської воєнної агресії важливим завданням буде повноцінне відновлення

аграрного сектору та адаптація його до нових умов. Це може включати відновлення інфраструктури, відновлення виробничого потенціалу, реабілітацію постраждалих від воєнних дій громад та відновлення довіри та співпраці між різними учасниками аграрного ринку [22].

Таким чином, воєнна агресія Росії проти України створила низку викликів для державної аграрної політики, але також відкрила можливості для показу стійкості, солідарності та інноваційності аграрного сектору України. Завданням державної аграрної політики є забезпечення того, щоб ці виклики були успішно подолані, а можливості були повністю реалізовані.

Отже, сучасні виклики і загрози вимагають гнучкої, адаптивної та прогностичної державної аграрної політики, яка може відповісти на ці виклики та скористатися новими можливостями. Державна аграрна політика повинна бути здатна до швидкої реакції на зміни, враховуючи потреби та інтереси всіх зацікавлених сторін.

Пріоритетні напрями формування і реалізації державної аграрної політики України у сучасних умовах. Після розгляду особливостей формування і реалізації державної аграрної політики в Україні в умовах сучасних викликів і загроз, логічно перейти до аналізу пріоритетних напрямів цієї політики. Ці пріоритети відображають стратегічні цілі та завдання, які держава встановлює для аграрного сектору в умовах сучасних викликів і можливостей. Вони визначають ключові сфери діяльності, де держава зосереджує свої ресурси та зусилля, та впливають на конкретні рішення та дії, які держава приймає у межах своєї аграрної політики. Таким чином, пріоритетні напрями формування і реалізації державної аграрної політики в Україні в сучасних умовах відіграють важливу роль у визначенні особливостей цієї політики та її впливу на аграрний сектор.

На основі аналізу основних принципів, напрямів та методів формування і реалізації державної аграрної політики, а також сучасних тенденцій розвитку аграрного сектору економіки України, можна визначити такі пріоритетні напрями формування і реалізації державної аграрної політики України у сучасних умовах [23;24]:

1. Підтримка продовольчої безпеки в умовах воєнного стану – стабілізація обсягів виробництва базових продуктів, відновлення логістики постачання продовольства;

2. Відбудова зруйнованої внаслідок бойових дій інфраструктури АПК та сільських територій – доріг, складів, об'єктів зберігання та переробки продукції тощо;

3. Компенсація втрат сільгоспвиробників через пошкодження техніки, втрату врожаю, загибель худоби – шляхом прямої фінансової допомоги, податкових преференцій, кредитних канікул тощо;

4. Сприяння експорту української агропродукції через логістичні маршрути до країн ЄС в обхід блокованих портів Чорного моря;

5. Сприяння сталому розвитку. Державна аграрна політика повинна сприяти сталому розвитку аграрного сектору. Це включає в себе захист природних ресурсів, збереження біорізноманіття, зменшення впливу сільського господарства на навколишнє середовище, а також підтримку соціальної справедливості та економічної добробуту сільського населення .

Реалізація цих пріоритетних напрямів в умовах російсько-українського протистояння безпосередньо впливатиме на можливості вітчизняних агровиробників протистояти кризовим явищам, утримати та ефективно розвивати галузь. Від цього залежатиме продовольча безпека України та перспективи аграрного сектору.

Ці пріоритетні напрями відображають ключові виклики та можливості, з якими стикається аграрний сектор в Україні у сучасних умовах. Вони впливають на особливості формування і реалізації державної аграрної політики, визначаючи її цілі, стратегії та дії. Вони також впливають на взаємодію держави з аграрним сектором, включаючи її роль як регулятора, підтримки, інноватора та партнера.

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що формування і реалізація державної аграрної політики нерозривно пов'язані з низкою впливових чинників – як внутрішніх, так і зовнішніх. Серед них варто виокремити історичний контекст

такої політики. Окрему увагу приділено історичним етапам розвитку аграрної політики в Україні – від радянського періоду до сучасності. Проаналізовано вплив ринкових трансформацій та євроінтеграційних процесів на еволюцію державної аграрної політики. Досліджено особливості формування сучасної моделі державної аграрної політики під впливом глобальних та національних викликів – зміни клімату, технологічних та соціальних викликів, економічної та геополітичної нестабільності, російської агресії проти України. Сформульовано пріоритетні напрями удосконалення державної підтримки аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану – підтримка продовольчої безпеки, відбудова інфраструктури, компенсація втрат виробників тощо.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, агропромисловий комплекс, державна аграрна політика, державне регулювання, інструменти аграрної політики, продовольча безпека, стратегічне планування.

Received: 25.10.23

References

1. Dynnyk, I. (2022). Ahrarna polityka derzhavy: naukovi pidkhody ta osoblyvosti realizatsii v suchasnykh umovakh [Agrarian policy of the state: scientific approaches and features of implementation in modern conditions]. *Tavriyskiy naukovyi visnyk. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Tavria Scientific Herald. Series: Public Administration and Administration*, 3, (pp. 53-57). Retrieved from: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.3.7> [in Ukrainian].
2. Arbuzova, T., & Panasiuk, V. (2021). Formuvannia publichnoho kharakteru derzhavnoi ahrarnoi polityky [Formation of the public nature of the state agrarian policy]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, 6. Retrieved from: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.6.32> [in Ukrainian].
3. Latynin, M., & Ulianchenko, Yu. (2006). Sutnist, skladova ta rezultatyvnist mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання rozvytku ekonomiky ahrarного sektora [The essence, components and effectiveness of the mechanism of state

regulation of the development of the agrarian sector economy]. L.M. Anichin, H.O. Andrusenko, H.I. Mostovyi et al. (Eds.). *Mekhanizmy efektyvnoho rozvytku ekonomiky ahrarnoi sfery APK Ukrainy – Mechanisms for the effective development of the agrarian sector economy of the agro-industrial complex of Ukraine*, (pp. 6-58). Kharkiv: Vyd-vo Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture «Magister» [in Ukrainian].

4. Melnyk, L., & Makarenko, P. M. (2007). Sutnist ahrarnykh domohospodarstv ta yikh osnovni ekonomichni kharakterystyky [The essence of agricultural households and their main economic characteristics]. *Ekonomika APK – Economy of Agroindustrial Complex*, 3, (pp. 3-6) [in Ukrainian].

5. Luzan, Yu. (2023). *Rozvytok derzhavnoi pidtrymky ahrarnoho sektora Ukrainy v umovakh chlenstva SOT [Development of state support for the agricultural sector of Ukraine in the conditions of WTO membership]*. Retrieved from: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/786/> [in Ukrainian].

6. Latynin, M., & Maistro, S. (2004). Rehionalna polityka stymuliuvannya rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky [Regional policy to stimulate the development of the agricultural sector]. H.I. Mostovyi, L.M. Anichin, H.O. Andrusenko et al. (Eds.). *Rehionalna polityka rozvytku ahrarnoi sfery – Regional policy for the development of the agricultural sector*, (pp. 76-116). Kharkiv: Vyd-vo Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture «Magister» [in Ukrainian].

7. Lobunets, V. (2009). Derzhavna pidtrymka ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy v umovakh chlenstva SOT [State support of the agricultural sector of Ukraine's economy in the context of WTO membership]. *Visnyk Bilotserkivskoi NAOU – Bulletin of Bila Tserkva National Agrarian University*, 63, (pp. 27-31) [in Ukrainian].

8. Latynin, M. (2006). *Ahrarnyi sektor ekonomiky Ukrainy: mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання [The agrarian sector of Ukraine's economy: the mechanism of state regulation]*. Kharkiv: Vyd-vo Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture «Magister» [in Ukrainian].

9. Andriichuk, V. (2006). *Efektyvnist diialnosti ahrarnykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz [Efficiency of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis]*. (2nd ed.). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

10. Lukinov, I., & Sabluk, P. (2000). Pro stratehiiu transformatsii APK i zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [On the strategy of transformation of the agroindustrial complex and ensuring food security of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy of Agroindustrial Complex*, 8, (pp. 3-37) [in Ukrainian].

11. Demianenko, M. (2009). Derzhavna pidtrymka yak faktor zabezpechennia konkurentospromozhnogo ahrarnoho vyrobnytstva [State support as a factor in ensuring competitive agricultural production]. *Ekonomika APK – Economy of Agroindustrial Complex*, 9, (pp. 3-9) [in Ukrainian].

12. Stanislavskiy, V. (2022). Problemy realizatsii derzhavnoi ahrarnoi polityky u sferi silskohospodarskoho zemlekorystuvannia [Problems of implementation of the state agrarian policy in the field of agricultural land use]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo – Scientific Herald of Uzhhorod National University. Series: Law*, 1 (73), (pp. 191-197). Retrieved from: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.31> [in Ukrainian].

13. Svystun, L., Popova, Yu., & Shtepenko, K. (2020). Derzhavne rehuliuвання ahrarnoho sektora ekonomiky v konteksti zabezpechennia zavdan staleho rozvytku [State regulation of the agricultural sector in the context of sustainable development goals]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/95.pdf [in Ukrainian].

14. Mesel-Veseliak, V. (2010). *Ahrarna reforma i orhanizatsiino-ekonomichni transformatsii u silskomu hospodarstvi [Agrarian reform and organizational and economic transformations in agriculture]*. Kyiv: NNTsIAE [in Ukrainian].

15. Dimitri, C., Effland, A., & Conklin, N. (2005). The 20th Century Trasformation of U.S.A. Agriculture and Farm Policy. *Economic Information Bulletin*, (EIB3) [in English].

16. Husak, O. (2009). Derzhavna investytsiina polityka, mekhanizm aktyvizatsii investytsiinykh protsesiv v ahrarnomu sektori APK [State investment policy, the mechanism of intensification of investment processes in the agricultural sector of the agroindustrial complex]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky – Economy: problems of theory and practice*, 247(1), (pp. 266-270) [in Ukrainian].

17. Porter, M. (2007). *Cluster and Economic Policy*. Harvard Business School Institute for strategy. White Paper [in English].

18. Buchanan, J.M. (et al.). (1978). *The Economics of Politics*. London: Institute of Economic Affairs [in English].

19. Borsch, A. (2009). Biudzhetna pidtrymka ahrarnoho sektoru v umovakh transformatsiinykh protsesiv v ekonomitsi Ukrainy [Budget support for the agricultural sector in the context of transformation processes in the economy of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy of Agroindustrial Complex*, 2, (pp. 111-116) [in Ukrainian].

20. Becker, G. (1983). A theory of competition among pressure groups for political influence. *The Quarterly Journal of Economics*, 98, (pp. 371-400) [in English].

21. Multifunctionality: Toward an analytical framework. (2001). *www.oecd.org*. Retrieved from: <http://www.oecd.org> [in English].

22. Kolomii'tseva, D. (2022). Problemy formuvannia i realizatsii vnutrishnoi derzhavnoi ahrarnoi polityky v period dii voiennoho stanu [Problems of formation and implementation of internal state agrarian policy during martial law]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Kyiv University of Law Review*, 2-4, (pp. 139-143). Retrieved from: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.25> [in Ukrainian].

23. Hudz, O.Ye., & Somyk, A.V. (2008). Derzhavna prohrama finansovoi pidtrymky pidpriemstv APK cherez mekhanizm zdeshevlennia kreditiv [State program of financial support for agricultural enterprises through the loan discount mechanism]. *Ekonomika APK – Economy of Agroindustrial Complex*, 11, (pp. 54-63) [in Ukrainian].

24. Zhovnirchuk, Y., Bondarchuk, N., Cherkaska, V., Terletska, V., Gusiev, V. (2023). Sustainable development of the agro-industrial complex through modeling aspects of logistics management. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, (Vol. 18), 6, (pp. 1911-1917). Retrieved from: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180627> [in English].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Валерій Гусєв: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України: вул. Трьохсвятительська, 4В, Київ, 59000, Україна.

Valerii Gusiev: Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine: str. Tryochsvyatitelska, 4B, Kyiv, 59000, Ukraine.

ORCID. ORG./ 0000-0001-5635-4164

E-mail: gusevvalera@ukr.net